

“Stvaranje Europskog prostora visokog obrazovanja”

*Priopćenje sa Konferencije ministara visokog obrazovanja
Berlin, 19. rujna 2003.*

Predgovor

19. lipnja 1999., godinu dana nakon Sorbonske deklaracije, ministri odgovorni za visoko obrazovanje 29 europskih zemalja potpisali su Bolonjsku deklaraciju. Dogovorili su se o važnim zajedničkim ciljevima koji će doprinijeti razvoju suvislog i kohezivnog Europskog prostora visokog obrazovanja do 2010. godine. Na prvoj Konferenciji koja je uslijedila u Pragu, 19. svibnja 2001., povećali su broj ciljeva i ponovno potvrdili svoju obvezu da se do 2010. godine uspostavi Europski prostor visokog obrazovanja. 19. rujna 2003., ministri odgovorni za visoko obrazovanje iz 33 europske zemlje, sastali su se u Berlinu kako bi nanovo razmotrili postignuti napredak i postavili prioritete i nove ciljeve za dolazeće godine, s naglaskom na ubrzanje stvaranja Europskog prostora visokog obrazovanja. Složili su se u sljedećim mišljenjima, principima i prioritetima:

Ministri ponovno naglašavaju važnost društvene dimenzije Bolonjskoga procesa. Potreba za povećanjem konkurentnosti mora biti uravnotežena s ciljem poboljšanja društvenih karakteristika Europskog prostora visokog obrazovanja, te treba težiti jačanju društvene kohezije i reduciranju društvene i spolne neravnopravnosti na nacionalnoj i europskoj razini. U tom smislu, ministri ponovno naglašavaju svoje stajalište da visoko obrazovanje predstavlja javno dobro i javnu odgovornost. Naglašavaju da bi akademske vrijednosti trebale prevladati u međunarodnoj akademskoj suradnji i razmjeni.

Ministri uzimaju u obzir zaključke Europskoga Vijeća održanog u Lisabonu (2000.) i Barceloni (2002.) koji su težili stvaranju Europe kao “najkompetitivnije i na znanju temeljene dinamične ekonomije u svijetu, sposobne za održivi ekonomski razvoj s većim brojem i kvalitetom poslova i većom društvenom kohezijom”. Pozivaju također na daljnje djelovanje i čvršću suradnju u kontekstu Bolonjskog procesa.

Ministri su uzimaju u obzir Izvješće o napretku kojeg je izradila *Follow-up* grupa u razdoblju između Praga i Berlina. Također uzimaju u obzir Izvješće Trends-III kojeg je pripremila Udruga europskih sveučilišta (EUA), kao i rezultate seminara koje su organizirale neke zemlje članice i institucije visokoga obrazovanja, organizacije i studenti, kao dio radnoga programa između Praga i Berlina. Nadalje, ministri su razmotrili nacionalna izvješća, koja su dokaz znatnog napretka u primjeni principa Bolonjskog procesa. Na kraju, razmotrili su poruke Europske komisije i Vijeća Europe i priznali njihovu podršku u implementaciji Bolonjskoga procesa.

Ministri su se složili da će poduzeti napore kako bi se osigurale jače veze u svakom pogledu između visokog obrazovanja i istraživačkih sustava u pojedinim zemljama. Rastući Europski prostor visokog obrazovanja imat će koristi od sinergije sa Europskim istraživačkim prostorom (ERA), i na taj način jačat će temelje Europe znanja. Cilj je očuvanje europskoga kulturnog bogatstva i jezične raznolikosti

temeljene na nasljedstvu raznolikih tradicija, te usvajanje potencijala za inovativnost i društveni i ekonomski razvoj putem pojačane suradnje između europskih institucija visokog obrazovanja.

Ministri priznaju temeljnu ulogu institucija visokog obrazovanja i studentskih organizacija u razvoju Europskog prostora visokog obrazovanja. Uzimaju u obzir poruku Udruge europskih sveučilišta koja je proizašla iz Konferencija institucija visokog obrazovanja, održane u Grazu, doprinose Europske asocijacije institucija visokog obrazovanja (EURASHE) i priopćenja Nacionalne unije studenata u Europi (ESIB).

Ministri su također pozdravili interes kojeg su pokazale ostale svjetske regije u razvoju Europskoga prostora visokog obrazovanja, a posebno prisutnost predstavnika europskih zemalja koje još nisu uključene u Bolonjski proces, kao i interes *Follow-up* Odbora Europske Unije, Latinske Amerike i EULAC-a (Caribbean Common Space for Higher Education), koji su bili gosti na Konferenciji.

Napredak

Ministri su pozdravili razne inicijative poduzete nakon Summita o visokom obrazovanju u Pragu, kako bi se učinio napredak ka usporedivosti i kompatibilnosti, kako bi sustave visokog obrazovanja učinili transparentnijim i povećali kvalitetu europskog visokog obrazovanja na institucionalnoj i nacionalnoj razini. Ministri cijene suradnju i predanost svih partnera – institucija visokog obrazovanja, studenata i ostalih zainteresiranih partnera – tome cilju.

Ministri su naglasili važnost svih elemenata Bolonjskoga procesa u uspostavljanju Europskoga prostora visokog obrazovanja te su istakli potrebu za intenziviranjem napora na institucionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Bilo kako bilo, kako bi Bolonjski proces dobio daljnji poticaj, obvezali su se na donošenje srednjoročnih prioriteta za iduće dvije godine. Ojačat će zatim svoje napore kako bi promovirali djelotvorne sustave osiguranja kvalitete, kako bi se pojačala djelotvorna primjena dvocikličnog sustava i poboljšao sustav priznavanja diploma i trajanja studija.

Osiguranje kvalitete

Kvaliteta visokog obrazovanja predstavlja srž stvaranja Europskoga prostora visokog obrazovanja. Ministri su se obvezali da će podržati daljnji razvoj osiguranja kvalitete na institucionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Istaknuli su da je razvoj zajedničkih kriterija i metodologija osiguranja kvalitete od izuzetne važnosti.

Također su naglasili da je svaka pojedina institucija odgovorna za ustrajnost u principima institucionalne autonomije i odgovornosti za osiguranje kvalitete visokog obrazovanja, što je dobar temelj za stvarnu pouzdanost akademskog sustava u okviru pojedinih zemalja.

Stoga, ministri su se složili da bi nacionalni sustavi osiguranja kvalitete do 2005. godine trebali uključivati:

- Određenje odgovornosti uključenih institucija i tijela.
- Evaluaciju programa institucija, uključujući unutarnju procjenu, vanjsku reviziju, sudjelovanje studenata i publiciranje rezultata.
- Sustav priznavanja, ovjere ili usporedivih procedura.
- Međunarodno sudjelovanje, suradnju i rad u mreži.

Na europskoj razini, ministri pozivaju ENQA-u da putem svojih članica, te u suradnji s organizacijama EUA, EURASHE i ESIB, razvije dogovoreni skup standarda, procedura i smjernica vezanih za osiguranje kvalitete, da istraži načine osiguranja adekvatnih *peer review*¹ sustava za osiguranje kvalitete i/ili priznavanje agencija i tijela, te da *Follow-up* grupa podnese izvješće ministrima 2005. godine. U potpunosti će se voditi računa o stručnosti ostalih asocijacija i mreža za osiguranje kvalitete.

Sustav diploma: Usvajanje dvocikličnog sustava

Ministri su sa zadovoljstvom uočili da je, slijedom njihove predanosti ostvarenju dvocikličnog sustava prema Bolonjskoj deklaraciji, u tijeku sveobuhvatno restrukturiranje Europskog prostora visokog obrazovanja. Svi su se ministri obvezali da će do 2005. započeti primjenu dvocikličnog sustava.

Ministri su naglasili važnost utvrđivanja postignutog napretka, te važnost povećanja razumijevanja i prihvaćanja novih kvalifikacija, jačanjem dijaloga unutar institucija, između institucije i njenih zaposlenika.

Ministri ohrabruju zemlje članice da razviju okvir usporedivih i kompatibilnih kvalifikacija za njihove sustave visokog obrazovanja, koji bi trebao težiti tome da kvalifikacije izrazi u terminima ukupne obveze, stupnja, rezultata učenja, kompetencija i profila. Također su se obvezali razraditi sveobuhvatni okvir kvalifikacija za Europski prostor visokog obrazovanja.

Unutar toga okvira, diplome bi trebale imati definirane različite rezultate. Diplome prvog i drugog ciklusa trebale bi imati različita usmjerenja i profile kako bi se prilagodile različitim individualnim i akademskim potrebama te potrebama tržišta rada. Diplome prvog ciklusa trebale bi, u skladu sa Lisabonskom konvencijom, omogućiti pristup programima drugog ciklusa. Diplome drugog ciklusa trebale bi omogućiti pristup doktorskim studijima.

Ministri pozivaju *Follow-up* grupu da istraži može li, i na koji način, kraće visoko obrazovanje biti povezano sa prvim ciklusom okvira kvalifikacija u okviru Europskoga prostora visokog obrazovanja.

Ministri su istaknuli svoju odlučnost da pod svaku cijenu visoko obrazovanje učine jednako dostupnim svima, prema sposobnostima.

¹ Peer review: nadgledanje i provjera npr. procesa, rezultata i rada na istoj razini, npr. od strane stručnjaka istoga ranga i sl.

Promoviranje mobilnosti

Mobilnost studenata, kao i akademskog i administrativnog osoblja, osnova je za uspostavljanje Europskoga prostora visokog obrazovanja. Ministri naglašavaju važnost mobilnosti za akademsko, kulturno, društveno i političko okruženje. Sa zadovoljstvom su konstatirali da su, od prošlog sastanka, porasli pokazatelji mobilnosti, također zahvaljujući znatnoj podršci programa Europske Unije, te su se složili da će poduzeti sve potrebne korake kako bi poboljšali kvalitetu i praćenje statističkih podataka o studentskoj mobilnosti.

Ministri su potvrdili svoju namjeru da uklone sve zapreke mobilnosti unutar Europskog prostora visokog obrazovanja. Imajući u vidu promoviranje studentske mobilnosti, ministri će poduzeti potrebne korake kako bi osigurali dostupnost nacionalnih zajmova i stipendija.

Uspostavljanje sustava prijenosa bodova (ECTS)

Ministri su naglasili ključnu ulogu Europskog sustava prijenosa bodova (ECTS-a) u olakšavanju studentske mobilnosti i razvoju međunarodnih nastavnih planova i programa. Uočili su da ECTS sustav sve više postaje osnovni temelj za nacionalne sustave bodovanja. Ministri ohrabruju daljnji napredak s ciljem da ECTS postane ne samo sustav prijenosa, već sustav akumuliranja, koji će se dosljedno koristiti s razvojem Europskoga prostora visokog obrazovanja.

Priznavanje diploma: Prihvatanje sustava lako čitljivih i usporedivih diploma

Ministri naglašavaju važnost Lisabonske konvencije o priznavanju diploma, koju bi sve zemlje sudionice Bolonjskoga procesa trebale ratificirati i osnovati ENIC i NARIC mreže zajedno sa nadležnim tijelima pojedinih država s ciljem implementacije navedene Konvencije.

Ministri su postavili kao cilj da bi svaki student koji diplomira od 2005. godine na dalje trebao automatski i besplatno dobiti dodatak diplomi (diploma supplement) na jednom od važnijih europskih jezika.

Pozivaju institucije i poslodavce na čim raširenije korištenje dodatka diplomi, kako bi iskoristili prednost koja proizlazi iz veće transparentnosti i fleksibilnosti sustava diploma u visokom obrazovanju. Krajnji bi cilj bio očuvanje mogućnosti zapošljavanja i olakšano priznanje akademskih kvalifikacija za nastavak studija.

Institucije visokog obrazovanja i studenti

Ministri pozdravljaju predanost institucija visokog obrazovanja i studenata Bolonjskom procesu i shvaćaju da će upravo aktivno sudjelovanje svih partnera u Procesu osigurati njegov dugoročan uspjeh.

Svjesni koliko jake institucije mogu doprinijeti ekonomskom i društvenom razvoju, Ministri smatraju da institucije moraju dobiti mogućnost odlučivanja o svojoj unutarnjoj organizaciji i administraciji. Nadalje, Ministri pozivaju visokoobrazovne institucije da osiguraju potpunu integraciju reformi sa najbitnijim funkcijama i procesima institucija.

Ministri su zamijetili konstruktivno sudjelovanje studentskih organizacija u Bolonjskom procesu pri čemu smatraju posebno važnim kontinuirano uključivanje studenata i u početnim fazama budućih aktivnosti.

Studenti su ravnopravni partneri u upravljanju visokim obrazovanjem. Ministri su konstatali da se nacionalne pravne mjere za osiguranje participacije studenata u velikoj mjeri provode na cijelom Europskom prostoru visokog obrazovanja. Oni nadalje pozivaju institucije i studentske organizacije da pronađu načine za veću uključenost studenata u upravljanje visokim obrazovanjem.

Ministri naglašavaju potrebu odgovarajućih uvjeta rada i života studenata, kako bi ovi mogli uspješno završiti studije u predviđenom roku bez prepreka vezanih za njihovu društvenu ili ekonomsku situaciju. Oni isto tako naglašavaju potrebu usporedivih podataka o društvenoj i ekonomskoj situaciji studenata.

Promicanje europske dimenzije u visokom obrazovanju

Ministri su konstatali da su, nakon njihova poziva u Pragu, razvijeni dodatni moduli, studiji i nastavni planovi i programi europskoga sadržaja, orijentacije ili organizacije.

Oni su osim toga primijetili i razne inicijative koje su visokoobrazovne institucije raznih europskih zemalja poduzele kako bi spojile akademske resurse i kulturnu tradiciju s ciljem promicanja razvoja integriranih studijskih programa i međunarodno povezanih zajedničkih diploma (joint degrees) na prvoj, drugoj i trećoj razini studija.

Štoviše, naglašavaju važnost osiguranja dovoljnog trajanja studija u drugoj zemlji kod programa za stjecanje zajedničkih diploma kao i odgovarajuću brigu za jezičnu raznolikost i učenje jezika, kako bi studenti maksimalno razvili svoj potencijal za europski identitet, europsko građansko pravo i mogućnost zapošljavanja.

Ministri se obvezuju da će se u svojim zemljama zauzeti za ukidanje pravnih prepreka uspostavi i priznavanju takvih diploma, te da će aktivno podržavati razvoj i osiguranje kvalitete integriranih nastavnih planova i programa za stjecanje zajedničkih diploma.

Promicanje privlačnosti Europskog prostora visokog obrazovanja

Ministri se slažu da treba ojačati privlačnost i otvorenost Europskog prostora visokog obrazovanja. Još jednom izražavaju svoju spremnost na daljnji razvoj sustava stipendija namijenjenih studentima iz trećih zemalja.

Ministri smatraju da bi razmjena među zemljama na području visokog obrazovanja trebala biti vođena idejom akademske kvalitete i vrijednosti, te se slažu da će s tim

ciljem nastupiti na svakoj javnoj raspravi na tu temu na kojoj bi trebali sudjelovati i društveni i ekonomski partneri.

Nadalje, ohrabruju suradnju sa regijama iz drugih dijelova svijeta otvarajući mogućnost sudjelovanja predstavnika tih regija na Bolonjskim seminarima i konferencijama.

Cjeloživotno učenje

Ministri naglašavaju važnost koju institucije visokog obrazovanja imaju u pretvaranju ideje o cjeloživotnom učenju u stvarnost. Poduzimaju prve korake kako bi prilagodili nacionalnu politiku ostvarenju ovoga cilja, te potakli institucije visokoga obrazovanja i sve zainteresirane na povećanje mogućnosti cjeloživotnog učenja na nivou visokog obrazovanja uključujući i priznavanje prethodno postignutog obrazovanja. Naglašavaju da navedena aktivnost mora biti sastavni dio aktivnosti u okviru visokog obrazovanja.

Ministri nadalje pozivaju sve one koji rade na priznavanju kvalifikacija u okviru Europskoga prostora visokog obrazovanja da obuhvate širok spektar fleksibilnih načina, mogućnosti i tehnika učenja, te da u potpunosti i na odgovarajući način koriste ECTS sustav.

Naglašavaju zatim potrebu povećanja mogućnosti cjeloživotnog učenja u okviru visokog obrazovanja za sve građane, u skladu sa njihovim ambicijama i sposobnostima.

Daljnje aktivnosti

Europski prostor visokog obrazovanja (European Higher Education Area - EHEA) i Europski istraživački prostor (European Research Area - ERA) – dva stupa društva temeljenog na znanju

Svjesni potrebe promicanja jačih veza između EHEA-e i ERA-e u Europi znanja, te važnosti istraživačkoga rada kao sastavnoga dijela visokog obrazovanja u cijeloj Europi, Ministri smatraju neophodnim uz dva dosad najvažnija ciklusa visokog obrazovanja usredotočiti se i na doktorsku razinu kao treći ciklus u okviru Bolonjskoga procesa. Naglašavaju zatim važnost istraživanja i prenošenja istraživačkih znanja i vještina, kao i promicanje interdisciplinarnosti s ciljem odražavanja i poboljšanja kvalitete visokog obrazovanja i jačanja konkurentnosti europskog visokog obrazovanja u cjelini. Ministri pozivaju na povećanje mobilnosti na doktorskoj i poslijediplomskoj razini čime žele potaknuti institucije na povećanje suradnje u okviru doktorskih studija i na polju obrazovanja mladih istraživača.

Ministri će poduzeti sve neophodne napore kako bi europske visokoobrazovne institucije postale još privlačniji i efikasan partner. Zbog toga Ministri pozivaju visokoobrazovne institucije na povećanje uloge i važnosti istraživanja u skladu sa tehnološkom, društvenom i kulturnom evolucijom i potrebama društva.

Ministri su svjesni postojanja prepreka koje sprečavaju postizanje ovih ciljeva, te im je u potpunosti jasno da ih visokoobrazovne institucije ne mogu same otkloniti, već im je za to potrebna potpuna podrška, uključujući i onu financijsku, te odgovarajuće odluke nacionalnih Vlada, kao i europskih tijela.

Na kraju, Ministri smatraju da treba podržati mreže na doktorskoj razini kako bi se stimulirao razvoj izvrsnosti i kako bi takav studij postao jedan od simbola Europskog prostora visokog obrazovanja.

Rezime

Imajući u vidu postavljene ciljeve do 2010. godine, očekuje se uvođenje mjera za razmatranje do sada postignutoga napretka u okviru Bolonjskoga procesa. Srednjoročno razmatranje do sada postignutoga osiguralo bi pouzdane informacije o stvarnom napretku Procesu te omogućilo poduzimanje korektivnih mjera u slučaju potrebe.

Ministri zadužuju *Follow-up* grupu da organizira proces praćenja postignutoga napretka na vrijeme za summit 2005. godine te da pripreme detaljna izvješća o napretku i implementaciji srednjoročnih prioriteta za iduće dvije godine:

- Osiguranje kvalitete
- Dvociklični sustav
- Priznavanje diploma i trajanja studija

Nadalje, zemlje koje sudjeluju u Bolonjskom procesu morat će osigurati pristup neophodnim informacijama za istraživanje visokog obrazovanja povezanih sa ciljevima Bolonjskoga procesa. Morat će se olakšati pristup bazama podataka o istraživanjima u tijeku te rezultatima istraživanja.

Sljedeći koraci

Novi članovi

Ministri smatraju neophodnim prilagoditi rečenicu Praškoga priopćenja o prijavi za članstvo kako slijedi:

Zemlje potpisnice Europske kulturne konvencije (European Cultural Convention) mogu postati članice Europskoga prostora visokog obrazovanja uz uvjet da u isto vrijeme izraze svoju spremnost na provođenje i implementaciju ciljeva Bolonjskoga procesa u svojim sustavima visokog obrazovanja. Njihove prijave za članstvo trebaju sadržati informacije o načinu na koji kane implementirati principe i ciljeve Deklaracije.

Ministri su odlučili odobriti zahtjeve za članstvo Albanije, Andore, Bosne i Hercegovine, Vatikana, Rusije, Srbije i Crne Gore i Makedonije te tim državama žele dobrodošlicu kao novim članicama, čime je Bolonjski proces proširen na 40 europskih zemalja.

Ministri shvaćaju da članstvo u Bolonjskome procesu uključuje korjenitu promjenu i reformu u svim zemljama potpisnicama, te izražavaju svoju podršku novim zemljama potpisnicama u provođenju tih promjena i reformi, uz njihovo uključenje u zajedničke rasprave i podršku koje su dio Bolonjskoga procesa.

Struktura daljnjih aktivnosti

Ministri povjeravaju implementaciju svih aspekata ovoga priopćenja, cjelokupno vođenje Bolonjskoga procesa i pripremu idućega ministarskoga susreta *Follow-up* grupi, koja će se sastojati od predstavnika svih sudionica Bolonjskoga procesa i Europske komisije, te uz članove-konzultante iz Vijeća Europe, EUA, EURASHE, ESIB i UNESCO/CEPES-a. Ovom bi grupom, koja će se sastajati najmanje dvaput godišnje, trebala predsjedati zemlja koja predsjedava EU, dok bi potpredsjednik bila zemlja domaćin iduće Ministarske konferencije.

Odbor kojemu će također predsjedati zemlja koja predsjedava EU, nadgledat će aktivnosti u razdoblju između sastanaka *Follow-up* grupe. Odbor će se sastojati od predsjednika; zemlje domaćina iduće konferencije kao potpredsjednika; zemlje koja je neposredno prije predsjedala i zemlje koja će iduća predsjedati EU; zatim tri zemlje sudionice koje na razdoblje od jedne godine bira *Follow-up* grupa; Europske komisije i na kraju, kao članova-konzultanata predstavnike Vijeća Europe, EUA, EURASHE i ESIB-a. *Follow-up* grupa i Odbor mogli bi prema potrebi izvanredno sazivati radne grupe za rješavanje određenih pitanja.

Podršku sveobuhvatnim aktivnostima na provođenju zaključaka ovoga priopćenja osigurat će Tajništvo koje daje zemlja domaćin iduće Ministarske konferencije.

Na svom prvom sastanku nakon Berlinske konferencije, *Follow-up* grupa morat će detaljnije definirati odgovornosti Odbora i zadatke Tajništva.

Radni program 2003.-2005.

Ministri zahtijevaju od *Follow-up* grupe koordinaciju aktivnosti za napredak Bolonjskoga procesa kako je navedeno u temama i aktivnostima obrađenima u ovom Priopćenju, te da o njima izvijeste na vrijeme za idući ministarski susret 2005. godine.

Iduća konferencija

Ministri donose odluku da će se iduća konferencija održati u Bergenu (Norveška) u svibnju 2005.